

Een enkeling weet ongeveer vanaf de geboorte wat hij of zij 'wil worden'. Pilot misschien, juf of monteur... Het is lastiger kiezen als het diploma voor vmbo, havo of vwo in zicht is. Kies je dan een opleiding die je leuk lijkt, of zijn salaris en werk belangrijker? Ofwel: met het hart of met het hoofd? Eén advies: neem er de tijd voor.

Jan Dijkma
Foto's Siep van Lingen

Op de basisschool is alles nog overzichtelijk. Je ouders kiezen een school en daar moet je vooral zo goed mogelijk doen wat de meester of juf verwacht. In groep 8 wordt het al ingewikkelder. Naar het vmbo, of toch de havo proberen? En welke dan? Op de middelbare school sta je vervolgens vlot voor de keuze van profiel en vakken, die al een beetje bepalen wat je later allemaal kunt. En dan moet je in het examenjaar kiezen voor een beroepsopleiding in mbo, hbo of universiteit.

Het beroepsopleidingsaanbod in Nederland biedt een woud aan mogelijkheden. Zo bestaat het mbo al uit zo'n zeshonderd opleidingen, en probeer dan door de bomen nog maar eens het bos te zien. Alle redenen om te twijfelen, constateert decaan Klaas van der Wolf van CSG Anna Maria van Schurman in Franeker. „Van de havo-leerlingen heeft meer dan de helft in het begin van het examenjaar nog geen enkel idee.”

Soms is het onzekerheid, maar geregeld hebben jongeren ook weinig zin om zich al druk te maken over zo'n vraag. Van der Wolf: „Ze hebben van alles aan het hoofd, maar dan vaak heel andere dingen dan de school en alles wat daarbij hoort.” Daarbij lijken jongens langer te 'slungelen' dan meisjes. Verder vooruitkijken dan naar het examen vinden ze maar moeilijk. De toekomst lijkt ver weg.

HOOG MIKKEN

Jouke van Dijk, hoogleraar regionale arbeidsmarkt aan de Rijksuniversiteit Groningen, constateert het ook: jongeren hebben het idee dat ze zich later wel zullen redden, waar of hoe dan ook... Het doel is niet meer om later een vaste baan te vinden, maar het moet allemaal spannend en leuk zijn. Dat is helemaal niet verkeerd, trouwens, als jongeren maar hoog mikken. „Natuurlijk hebben we altijd mensen nodig voor banen die weinig scholing vergen. Maar dat neemt af. De middengroep moet omhoog en bereid zijn ook later bij te leren, want het werk verandert voortdurend.”

Het perspectief is niet slecht, zeker voor de examenkandidaten die over een jaar of zes met een diploma het 'echte leven' instappen. Van Dijk: „De vergrijzing slaat over een jaar of tien toe, en dan komt er werk op heel veel plaatsen.” Het is lastig om te bepalen waar dan de grootste kansen liggen, zegt de hoogleraar. De samenleving verandert voortdurend. Techniek zit al jaren krap in de mensen, en in een vergrijzende samenleving zal vast veel werk ontstaan in de zorg. Maar als vervolgens weer heel veel mensen in die richting gaan, loopt daar de arbeidsmarkt ook vol.

Beroepsopleidingen op ROC De Friese Poort in Leeuwarden. Schoonheidsspecialiste in opleiding Melissa Bootsma masseert Ike Jansen.

Met hart én hoofd

Er zijn regionale verschillen. Zo is er in de Randstad een schreeuwend tekort aan leraren in het basisonderwijs, maar moeten veel beginnende onderwijzers in Friesland het eerst doen met invalbanen. De Keuzegids Hoger Onderwijs waarschuwde in 2008 voor het perspectief op werk na opleidingen als de hotelschool en toerisme. Die opleidingen zijn zo populair, dat de markt volgens de Keuzegids voorlopig wel is verzadigd. Het bracht jongeren niet op andere ideeën, aldus bestuurslid Klaas-Wybo van der Hoek van Stenden Hogeschool in Leeuwarden. En terecht: „Want internationaal zitten bedrijven te springen om mensen van onze opleidingen.”

Kortom: het is niet handig om je bij de keuze voor een beroepsopleiding vooral te laten leiden door visioenen van dikke auto's en mooie huizen, want je weet niet waar die zullen staan over een jaar of tien. Bovendien is het lastig om een opleiding door te komen, als je er eigenlijk weinig aan vindt en helemaal niet uitkijkt naar het moment dat je met een diploma echt aan de slag kunt. Daar ligt een groot gevaar, zegt hoogleraar Van Dijk: „Dan is de kans op uitvallen voor de eindstreep levensgroot. En als er iets slecht is voor je perspectief, is dat het wel.”

Kies dan ook met je hart, adviseert iedereen. Zoek iets dat bij je past... Maar kijk wel uit je doppen, want je moet er wel zicht op hebben dat een opleiding en later beroep echt bij je passen. Veel uitval zit in het eerste jaar, constateert Simone Schoonhoven, hoofd onderwijs en kwaliteit aan de NHL Hogeschool in Leeuwarden. Zeker als blijkt dat het beeld van een beroep toch wat te rooskleurig is geweest, wordt het lastig. „Het is zaak om dat zo vroeg mogelijk te ontdekken, want dan heb je nog ruimte om te 'switchen'.”

Hoe sneller studenten in aanraking komen met de praktijk van een beroep, hoe beter het is. Het Friesland College zet mbo'ers graag snel in 'kritische beroepsituaties', stelt Oebele Helder, projectleider strategische beleidsvorming. „Dan laat je zien dat het werk niet altijd leuk is.”

Het roc laat er filmpjes van maken, die ook bruikbaar zijn in de voorlichting op middelbare scholen. Want het mbo en hbo mogen dan belang hebben bij het interesseren van jongeren voor hun opleidingen, ook zij hebben last van uitvallers. Die zijn kostbaar, naast het gegeven dat docenten natuurlijk liefst werken met gemotiveerde jongeren.

UITVALLERS

Per opleiding zijn de verschillen groot. Zo is het aantal uitvallers in sectoren als zorg en techniek bij het Friesland College al jaren veel lager dan bij 'vagere' opleidingen in richtingen als handel en administratie. Hier zitten veel twijfelaars, aldus Helder: „Die kiezen dan vanuit het idee 'we moeten toch wat zien dan later wel'. Maar dat is natuurlijk niet de perfecte motivatie.”

Veel beter is het om vooraf zwaar te investeren in een goede keuze. Klaas-Wybo van der Hoek is er van overtuigd: „Iedere jongere heeft wel een passie, die kan dienen als leidraad. Die voorkeuren moet je zien te vinden, zeker als jongeren daar zelf niet in slagen. Daar ligt een belangrijke taak voor ouders, scholen én ontvangende opleidingen.”

Goede voorlichting is belangrijk, maar daar moet het niet bij blijven. Loopbaanoriëntatie

moet een vast onderdeel zijn van het vakkenpakket op de middelbare school, vindt Helder van het Friesland College. Eigenlijk moet het nog vroeger beginnen, stelt Jouke van Dijk. „Het beroepsbeeld van jongeren en kinderen wordt overal vager, nu veel werk op bedrijventerreinen en binnen de muren van kantoren zit. Daar kun je op de basisschool al wat aan doen.” Volgens onderzoeken wordt het beeld in die tijd al grotendeels gevormd.

In het vmbo is de route naar een studiekeuze over het algemeen strak geregeld. „We volgen een spoorboekje”, stelt decaan Piet de Vries van CSG Bogerman in Sneek, „dat uitkomt op een inschrijving voor een vervolgopleiding uiterlijk halverwege maart. Anders stellen leerlingen het vaak uit en dan lopen ze er later alsnog tegenaan. Voor populaire opleidingen is het handig om vroeg te zijn, en anders is het goed om het hoofd vrij te hebben voor de examens.” Dat voorkomt een hoop stress.

Ouders worden ruim betrokken in dat proces. De Vries: „Ze worden er vriendelijk voor uitgenodigd, maar we maken wel duidelijk dat ze eigenlijk wel worden verwacht.” De keus voor een opleiding wordt immers vooral thuis gemaakt. In het vmbo laten ouders zich misschien ook wat dwingender uitnodigen dan in havo en vwo, denkt de decaan. Daar wordt meer zelfstandigheid van leerlingen verwacht, terwijl het vmbo over het algemeen strakker is geregeld.

Het Marne College in Bolsward maakte er een heel traject voor, waarin leerlingen in de derde klas vmbo beroepen verkennen. Zij vormen onder meer fictieve leerbedrijven en gaan met camera's op pad om ook buiten de muren van de school de praktijk te verkennen. Hun reportages komen terecht in een digitaal archief, voor alle leerlingen. Voor dat *life lab* kreeg de school in het voorjaar een landelijke

prijs als beste onderwijsinnovatie in het vmbo. Het tekent het belang van een goede oriëntatie.

Op havo en vwo zijn de programma's vaak minder strak. Klaas van der Wolf, decaan in Franeker, merkt dat jongeren lang de vrijheid nemen om de keus uit te stellen. „Ik hoor het soms letterlijk: dat zien we na het examen wel, want ik heb dan nog tot 1 oktober de tijd om me in te schrijven bij een hogeschool.” Dat is veel te laat om nog een goede keuze te maken, is dan steeds de boodschap van de decaan. „Maar een aantal leerlingen moet je bijna dagelijks achter de broek zitten.”

OUDERS

Steevast probeert Van der Wolf dan ook ouders in te schakelen. „Praten jullie er thuis wel over? Dan blijkt geregeld dat ouders die keuze liever overlaten aan Jantje of Pietje. Niet uit desinteresse, maar omdat zij hun zoon of dochter de vrijheid willen geven om zelf te kiezen. En dan moet de school daarbij maar helpen... Maar eerlijk gezegd denk ik dat jongeren dat lang niet altijd zelf aan kunnen. Jongens zijn dan vaak lakser dan meisjes.”

Een valkuil die een decaan moet vermijden, is dan maar een leerling in een richting duwen. Helpen mag, maar sturen vergroot het risico op brokken onderweg. Wat wel kan schelen, is dat mbo en hbo werken aan programma's waarin eerstejaars wel een richting maar nog geen beroep kiezen. Voor jongeren die wel weten dat ze interesse hebben voor techniek, bijvoorbeeld, maar nog niet weten of ze lasser of elektrotechnicus willen worden. Zo komen er in het mbo zestien van deze 'domeinen'. En dat is een stuk overzichtelijker dan een woud van zo'n zeshonderd opleidingen.

Yoeri Thomasson (links) en Jouke Jaap Stob verhelpen een storing in een computer. Ze volgen de opleiding ICT aan ROC De Friese Poort.